

'शिक्षा नीति नभएकोले विधि बन्न पनि सकेको छैन'

संघीयता कार्यान्वयनपछि विद्यालय तहको शिक्षा स्थानीय सरकारको जिम्ममा आइपुगेको छ। स्थानीय सरकारले पहिलो कार्यकाल पूरा गरेर दोस्रो कार्यकालको सुखाती समय गुजारिसकेको छ। विद्यालय शिक्षामा स्थानीय सरकारले गरेरका काम, कारवाहीका विषयमा समृद्ध समाज दैनिकका सम्पादक सुरेश श्रेष्ठले हेटौडा उपमहानगरपालिकाका शिक्षा महाशाखा प्रमुख गंगाधर रिमाल र हेटौडा-१४ स्थित जनश्चिति माविका प्रधानाध्यापक भोगेन्द्र लुइटेलसँग गर्नुभएको कुराकानी:

संघीयता लागू भएपछि संघीय सरकारले स्थानीय तहलाई विद्यालय शिक्षा हस्ताप्तरण गरेको छ तपाईंहरूले काम गरिरहेको पहिले र अहिलेमा के फरक पाउनुभएको छ ? रिमाल: संघीयता लागू भएपछि प्रशासनिक संरचनामा केही फेरबदल भएको छ। पहिलेको संरचना अन्तर्गत हाम्रो प्रशासनिक संरचना र जवाफदेहिता शिक्षामन्त्रालयसम्म हुनुपर्थ्यो भने अहिले नगर कार्यपालिका मातहातमा रहेर काम गर्नुपर्ने हुन्। हामीलाई नेतृत्व दिने राजनीतिक नेतृत्वहरूले नै नीति बनाएछन् र त्यही नीतिअन्तर्गत रहेर हामीले काम गरिहो क्छौ। संघीयता लागू हुनुभन्दा अगाडिको शिक्षा एकजना उपरचिवको नेतृत्वमा जिल्लाभरि नै चलेको हुन्थ्यो। त्यतिबोला हामीले केही गुनासो गर्नुपर्दा पनि शिक्षा मन्त्रालय तथा क्षेत्रीय शिक्षा निर्देशनालय हुँदै शिक्षा मन्त्रालयसम्म पुग्नुपर्थ्यो। जसको कारण निर्णयमा एकदमै ढिलासुस्ती हुन्थ्यो। तर अहिले दौरै तहको अधिकृतको नेतृत्वमा नगरभित्रको शैक्षिक तथा प्रशासन चलेको छ। हाम्रो गुनासो पनि नगर कार्यपालिकाले नै सुनेर निर्णय छिटो प्राप्त हुने गरेको छ।

तपाईं भवदा माथिल्लो तहमा रहेको सामाजिक विकास समितिले शिक्षालाई बुझेकर कसरी सहजीकरण गरिरहेको छ ? रिमाल: केही कुरा हामीले माथिल्लो तहमा रहेका जनप्रतिनिधित्वहरूलाई बुझाउन र उहाहरूले त्यो कुरा बुझ्न सक्नुभएन भने निर्णयमा केही ढिलासुस्ती हुन जान्छ। अहिलेसम्म हामीले शिक्षाको वर्तमान नीति तथा राष्ट्रिय नीति, ऐन-नियममा भएका व्यवस्थाहरू लगायतका विषयमा उहाहरूलाई प्रष्ट पार्न सकेको अवस्थामा अवरोध सिर्जना हुने अवस्था छैन।

प्रधानाध्यापक तथा शिक्षकहरूलाई जवाफदेही र जिरमेवार हुन जिल्ला शिक्षा कार्यालयले जर्न सहजीकरणको अभ्यास र अहिलेको अभ्यासमा कठिको अन्तर पाउनुभएको छ ?

लुइटेल: वर्तमान सविधानले ल्याएको स्थानीय आवश्यकता अनुसारको शिक्षा, नीति तथा विधि र व्यवहार भने मूल सैद्धान्तिक पक्ष एकदम राम्रो छ। पहिले संघले चलाउदा शिक्षाको स्रोत केन्द्रहरू थिए, समय-समयमा तालिम तथा सहजीकरण हुये, अनुगमन कार्यहरू हुन्थ्ये। अहिले चाहिए तलब सुविधा लगायत अन्य पक्षहरूमा ठिकै छ, भौतिक आवश्यकता पर्यो भने नगरपालिकासाग कुरा रालन सक्छौ। तर, संघीय शिक्षा ऐन नभएकोले नीतिगत र विधिगत कुराहरूमा अगाडि परेका छौ। शिक्षा नीति नभएकोले विधि बन्न पनि सकेको छैन र व्यवहारमा पनि लागू गर्न सकेको छैन। तथापि नीतिगत र विधिगत कुराले गर्दा हामी शिक्षकहरूलाई चाहिए संघीय शिक्षा प्रणाली नै उपयुक्त लागेको छ।

विद्यालय तहको अनिवार्य शिक्षालाई स्थानीय सरकारले कठिको प्रभावकारी ढंगले कार्यान्वयन गरेको छ ?

लुइटेल: अहिले हेटौडा उपमहानगरलाई बालमैत्री स्थानीय तह गर्नुभएको छ।

भोगेन्द्र लुइटेल र गंगाधर रिमाल

छ। यसको निरन्तरताले विद्यालय तहको अनिवार्य शिक्षालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्ने जस्तो लागेको छ। किनकी बालमैत्री स्थानीय तह अन्तर्गत शिक्षा, बालबालिका र विद्यालय केन्द्रित हुने भएकोले हेटौडा उपमहानगरको राम्रो पक्ष जस्तो लागेको छ।

विद्यालय तहको शिक्षालाई अभिनव र प्रभावकारी बनाउन स्थानीय सरकारले के गरिन्दूपर्ला ?

लुइटेल: स्थानीय सरकारले अहिले आएको प्राविधिक अवधारणालाई अपनाएर अन्य क्षेत्रको बजेट काटेर भएपनि एउटा प्राविधिक विद्यालय सञ्चालनमा ल्याउनुपर्छ जस्तो लागेको छ। विद्यार्थीले पाउने छात्रवृत्तिसम्बन्धी विधि, रिक्त पदको शिक्षक दरबन्धी सम्बन्धी व्यवस्था गर्न सकेमा राम्रो हुन्छ। त्यसैगरी प्राविधिक धारमा जोड दिई अनुपामनकर्ताहरूका लागि आवश्यक प्राविधिक तालिम दिएर शिक्षा समितिलाई सक्रिय तथा चलायामान बनाउन सक्याँ भने धेरै कुराहरूमा अगाडि बढौ। राम्रो विद्यालयलाई मात्र प्राथमिकतामा नराली कमजोर विद्यालयलाई पनि राम्रो बनाउन कोसिस गर्नुका साथै निजी तथा सामुदायिक विद्यालयलाई साभेदारी गराउन उचित वातावरण नगर पालिकाले निर्माण गर्न सक्यो भने साचिचकै हाम्रो हेटौडा शैक्षिक गन्तव्य बन्न सक्छ।

अहिलेको अवस्थाबाट अभिनव राम्रो हुनका लागि उपमहानगरले करस्तो योजना बनाएको छ ? र अब कसरी अधिक बढेको सोच्नुभएको छ ?

रिमाल: हामीले उपमहानगरपालिकाको प्रशासन र उपमहानगरभित्रका सबै सामुदायिक विद्यालयहरूको प्रशासन सहपाठीको रूपमा लिएका छौ। अहिले प्राविधिक शिक्षा उपमहानगरपालिकाको माग मात्र नभई आम मनिसहरूको माग हो। त्यसकारण नगरपालिकाले हेटौडामा स्नातक तहमा सिभिल इन्जिनियरिङको कलेज चलाउने तयारी गरिरहेको छ। त्यसैतै कानुन संकायतरको स्नातकको लागि एलएलबीको माग चारैतिरबाट माग आएकोले एलएलबी पनि ल्याउने तयारी हुँदैछ। हेटौडा बालमती प्रदेशको सदरमुकाम भएकाले यहां चारैतिरबाट विद्यार्थी आकर्षित भएका छौ।

त्यसकारण केही समयपछि विद्यार्थीको माग अनुसार उपमहानगरपालिकाले एम्बेबीवीएस पनि सञ्चालनमा ल्याउनुपर्ने हुन सक्छ। त्यसै अनुसार नगरपालिका अहिलेदेखि नै लागी पर्नुपर्ने हुनसक्छ। हेटौडालाई शैक्षिक गन्तव्य बनाउनका लागि हामी लागापरिहरूको छौ।

शिक्षा क्षेत्र...

जनता र जनशक्तिको अनुपात मिलाउनु पर्दछ। नेपालमा विधय क्षेत्रका चारै तहका सिप भएका दक्ष कामदारहरूको सूची बनाउने अभ्यास नभएकोले जनशक्तिको माग त्यसमा पनि विशेष सिप र क्षमता भएका जनशक्तिको मागको बारेमा थाहा पाउन गाहो अवस्था छ, जुन हटाउन अति जरुरी भएको छ।

विश्वसनीय तथांक तथा सुचना प्रणाली अभावको सताल

मानव संसाधन तथा जनशक्ति विकासको अँकलन तथा प्रक्षेपण गर्ने सूचना र संयन्त्रको नै अभाव छ। तर हरेक मुलुकमा मानव संसाधन विकास योजना तजुङमा गर्नको लागि नियमित रूपमा प्रवाह हुने विश्वसनीय तथांक तथा सूचनाको आवश्यकता पर्दछ। सरकारी क्षेत्र, गैर सरकारी क्षेत्र, निजी क्षेत्र, शैक्षिक क्षेत्र लगायतका सबै क्षेत्रमा औद्योगिक वर्गीकरण अनुसारका आधारमा अवश्यक जनशक्ति प्रक्षेपण गर्दा साधनस्रोत र समयको क्षति हुँदैन। तर हाम्यो सन्दर्भमा आवश्यक तथांकको अर्पयापता तथा दीर्घाकालीन योजनाको कमी छ। संवेदनशीलताको अभावले गर्दा प्रक्षेपणले दिएको तथांक यथार्थभन्दा विचलन हुन सक्ने सम्भावना रहन्छ।

अतः जनशक्ति सम्बन्धी तथांक तयार हुने र आवश्यक तथांक तयार हुने (Compile) गरी अनलाइन विधिबाट एक सूचना प्रणाली 'मानव संसाधन व्यवस्थापन सुचना प्रणाली' (Human Recourse Management Information system, HRMIS) तयार गर्ने र अद्यावधि गर्ने जिम्मेवार स्थानीय संयन्त्र सञ्चालनमा ल्याउनु पर्दछ। यस्तो सूचना प्रणालीका दक्ष कामदारहरूको विकासलाई अन्तर्गत जनशक्तिको अभावले गर्दा प्रदान गर्न सक्छ। जनशक्तिको योगदानमा उपयुक्त अवसर प्रदान गर्न सक्छ। यस्तो सूचना प्रणालीका दक्ष कामदारहरूको विकासलाई अन्तर्गत जनशक्तिको अभावले गर्दा प्रदान गर्न सक्छ।

जनशक्ति विकास तथा व्यवस्थापन

आधिकारिक निकाय स्थापनाको सताल

जनशक्ति विकासको समग्र पक्षहरू जनशक्ति माग तथा आपूर्तिका विधिविध विधय तथा मुद्दाहरूलाई सम्बोधन तथा व्यवस्थापन गर्न 'मानव संसाधन विकास आयोग वा निकायको' कानुनी व्यवस्था अनिवार्य भएको छ। यस्तो स्थायी संस्थानलाई काम, कर्तव्य र अधिकार तोकी अविलम्ब गर्नुहोस्। यस्तो स्थायी संस्थानलाई काम, कर्तव्य र अधिकार तोकी अविलम्ब गर्नुहोस्।

शिक्षा प्रणालीमा राज्य संविधान तथा नेतृत्वमार्फत र उत्तरदायित्व विकासको सताल

नेपालको संविधान २०७२ को धारा ५२ (फ) १ तथा धारा ५२ (ज) ७ मा संबैले काम गर्न पाउने अधिकार विकासलाई एउटा संविधानस्त्री तालिम दिएर विकासको सतालको लागि आवश्यक प्राविधिक विकासको सिप र क्षमता अभिवृद्धि कसरी गर्ने ? बजारमा प्रवेश गर्ने, हुने जनशक्तिको अभिवृद्धि कसरी राल्ने ? योजनावद्वारा सोच्ने ? योजनावद्वारा अभिवृद्धि कर्तव्य र अधिकार तोकी अविलम्ब गर्नुहोस्। यस्तो स्थायी संस्थानलाई काम, कर्तव्य र अधिकार तोकी अविलम्ब गर्नुहोस्।

राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक अधिकारहरूको पूर्ण उपयोगको वातावरण सिर्जना गर्ने ? यसर्थे युवा शक्तिलाई संश्योदीण विकासलाई एकसाथ राज्यमा र ज

